

Л. Ю. Москальова, доктор педагогічних наук, професор кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, moskaleva_lu@bk.ru)

Н. В. Меркулова, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти (Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, merkylovan@mail.ru)

ЛЮДИНОВИМІРНІСТЬ ЯК ЦИВІЛІЗАЦІЙНИЙ МАРКЕР ГУМАНІТАРНИХ ЗМІН У СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито проблему людиновимірності в напрямі соціально-педагогічної діяльності; проаналізовано вимоги до професійної підготовки магістрів напрямку «Соціальна педагогіка»; визначено результативний та процесуальний аспекти виховної діяльності; висвітлено критерії та показники вихованості особистості.

Ключові слова: модернізація, інновація, інноваційні процеси, соціально-педагогічна діяльність, вихованість.

Вступ. Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України зумовлюють кардинальні змістові зміни в галузі соціально-педагогічної діяльності. У зв'язку з цим постають цілком нові вимоги до професійної підготовки магістрів спеціальності 8.01010601 «Соціальна педагогіка». Модернізація вищої освіти України в напрямі її демократизації, гуманізації, реалізації положень Болонського процесу детермінують необхідність підготовки кваліфікаційних фахівців, які спроможні впроваджувати у власній професійній діяльності здобутки інноваційного характеру.

Реформування вітчизняної системи освіти супроводжується істотними змінами підходів як до здійснення навчально-виховного процесу, так і до науково-методичного супроводу освітньої діяльності. Ці зміни зумовлюють необхідність ефективної організації роботи, створення умов для розвитку творчої активності студентів магістратури, постійного пошуку нових форм та методів навчання.

Глобальні трансформації, що охопили сучасну галузь освіти України, зорієнтовані на втілення концептуальних засад людиновимірності, що формують на загальнодержавному рівні. Оперативно реагуючи на вимоги буття соціуму, магістри напрямку підготовки 8.01010601 «Соціальна педагогіка» обирають ключовим напрямом своєї діяльності саме людиновимірний підхід, що відкриває нові можливості для реалізації внутрішнього потенціалу кожного студента. Від ефективності реалізації людиновимірності суттєвою мірою залежить не лише функціонування соціально-педагогічної системи, а загалом її фінальний результат.

Аналіз літератури. Питання людиновимірності схарактеризовано в наукових розвідках зарубіжних та вітчизняних вчених. Серед зарубіжних авторів слід назвати, насамперед, М. Барріка, Р. Гейтвуда, Д. Стіла, Т. Парсонса, К. Тайлора, Х. Філда та ін. В Україні до аналізу різноманітних аспектів людиновимірності звертаються такі вітчизняні

дослідники, як В. Андрущенко, І. Бех, О. Дольська, І. Доннікова, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, В. Лутай, В. Молодиченко, Т. Троїцька та ін.

Мета статті – на основі цілісного наукового дослідження розкрити проблему людиновимірності в напрямку соціально-педагогічної діяльності, обґрунтувати критерії та показники вихованості особистості.

Відповідно до мети статті сформульовані основні **завдання**: проаналізувати стан опрацювання проблеми людиновимірності у педагогічній теорії та практиці; теоретично обґрунтувати та визначити результативний та процесуальний аспекти виховної діяльності; окреслити критерії і показники вихованості особистості.

Для реалізації мети, виконання поставлених завдань використано комплекс сучасних загальнонаукових **методів**: синтез, узагальнення, зіставлення, пряме й непряме спостереження, методи експертного оцінювання та самооцінювання, ранжування.

Виклад основного матеріалу. З процесом олюдненості культурно-освітнього простору у вищих навчальних закладах має відбуватися підвищення його впливу на організаційно-педагогічні, соціально-психологічні умови здійснення навчально-виховного процесу. Необхідно зазначити, що педагогічна освіта має підпорядковуватися існуванню духовних законів людського співбуття, що передбачає більш досконалі, цілеспрямовані зміни у підготовці майбутніх соціальних педагогів. У такому разі виникає необхідність розгляду систем одухотворення людства в історії освіти, обговорення дії механізмів особистісного становлення майбутнього педагога. Фахова підготовка соціальних педагогів до впровадження людиновимірної підходу в освітній сфері – обов'язковий складник, що сприяє підвищенню рівня їхньої професійної майстерності й компетентності.

Сьогодні стан підготовки студентів педагогічних спеціальностей вбачається науковцям та викладачам вищої школи як проблемний. Про це свідчить пошук більш досконалої системи оцінювання, підвищення вимог до системи гуманітарної, професійної та практичної підготовки, зміни у науковій підготовці тощо. Незважаючи на складність невирішених питань, що потребують першочергового розв'язання, однією з найважливіших і досі залишається проблема реалізація принципу людиномірності у навчально-виховному процесі вищої школи. Серед важливих аспектів дослідження проблеми підготовки соціальних педагогів виокремлюють наукове обґрунтування її сутності, що передбачає оновлення науково-методичного забезпечення педагогічного процесу, органічну інтеграцію науки і освіти, активне використання інноваційних технологій для поліпшення якості навчання студентів. Так, для магістрів напрямку підготовки «Соціальна педагогіка» в Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького викладається курс «Людиновимірність у соціально-педагогічній діяльності». У змісті курсу передбачено теми,

вивчення яких дозволить майбутнім соціальним педагогам зрозуміти особливості людиновимірного підходу, усвідомити сутність і зміст соціально-педагогічної діяльності, розвивати необхідні навички людиновимірності під час виконання практичних і ситуаційних вправ, рольових та ділових ігор [1].

В результаті вивчення курсу «Людиновимірність у соціально-педагогічній діяльності» магістри повинні знати: сучасні парадигми соціальної педагогіки; основні компоненти соціальності людини; специфіку саморозвитку та саморегуляції особистості у різних соціальних інституціях; зміст координаційного та гармонізуючого впливів соціального педагога на розгортання життєвого простору дитини; основоположні принципи соціально-педагогічної допомоги у проектуванні життєвого простору дитини; основні етапи розвитку вимірювань в освітній сфері; сутність людиновимірювань.

В основу програми курсу «Людиновимірність у соціально-педагогічній діяльності» покладені сучасні технології особистісно-орієнтованого та проектного навчання. У результаті засвоєння курсу студенти-магістранти повинні уміти: творчо впроваджувати набуті теоретичні знання та практичні навички з людиновимірності; використовувати техніки професійно-педагогічного саморозвитку; аналізувати стан і динаміку людиновимірчого підходу в соціокультурній та освітній сферах; оцінювати показники людиновимірності; критично і творчо мислити у процесі вирішення професійних завдань; організовувати позитивну міжособистісну взаємодію у педагогічному колективі під час впровадження принципу людиномірності.

У ході теоретичної рефлексії наукової літератури підсумовано, що людиномірність, людиновимірність для сучасного освітнього процесу є важливим для розвитку особистості. На думку В. Стьопіна, автора концепції структури та генезису наукової теорії, людиновимірність є однією з особливостей постнеокласичної науки. Науковець І. Доннікова, приймаючи позицію В. Стьопіна про розгляд співвідношення «людиновимірності» як характеристики постнеокласичної науки, трактує поняття «людиномірність» як особливість соціально-гуманітарного знання. Вивчаючи різні аспекти поняття «людиновимірності», І. Доннікова характеризує людиновимірність у контексті соціальної нелінійності. Погоджуючись з висновком автора, ми звертаємо увагу сучасних дослідників на вимірювання, що проводяться у галузі освіти, освітніх послуг, які у вирішенні соціокультурних проблем на сьогоднішній момент становлять особливу цінність [2].

І все ж, не зважаючи на досить помітний масив наукової продукції, питання, пов'язані із людиновимірністю, зокрема, особливостей її застосування у педагогічних дослідженнях, проаналізовані у нашій літературі ще не достатньо повно. Так, у соціально-філософській, психологічній та педагогічній літературі простежено чотири історичні етапи освітніх

вимірювань (зокрема, як людство перейшло від усної до письмової експертизи, із обмеженого вимірювання у когнітивній сфері до комплексних вимірювань, а також від суб'єктивних показників до об'єктивних тощо); закладено основи теоретико-методологічних засад людиномірності як максими, як провідного принципу гуманітарних досліджень; у вітчизняному людинознавстві визначилися нові напрями дослідження вимірів впливу культурно-освітніх чинників на внутрішні стани людини; неухильно зростає державний та громадський запит на інструментарії моніторингу та діагностування процесів, що пов'язані із розвитком людини для визначення її успішної освітньої стратегії, які представляють практичну цінність у визначенні цілей щодо планування траєкторій зростання людини як Людини у культурно-освітньому просторі. Враховуючи актуальність і недостатню обґрунтованість цих та низки інших проблем, ми ставили за мету відтворення основних систем людиновимірності за рядом специфічних ознак у сучасних педагогічних дослідженнях, що присвячені проблемам виховання моральної, духовної людини як предметного поля для теоретичного аналізу.

Зауважимо, що численні соціологічні, психологічні, педагогічні дослідження (як зарубіжні, так і вітчизняні) присвячені специфіці вимірювання ефективності та результативності виховних технологій, які, у свою чергу, складаються з різних аспектів. Нашу увагу спрямовано на ряд останніх робіт, в яких розкрито різні системи діагностики, представлено вимірювальні процедури якостей людини у дитячому, підлітковому, юнацькому віковому періодах, та у періоді дорослішання. Коротко охарактеризуємо деякі з них.

Ефективність виховної діяльності Н. Бухлова, Л. Мазуренко визначають у двох аспектах – результативному і процесуальному: «Результативний аспект свідчить, – пишуть автори, – що виховання тим ефективніше, чим більше результати його збігаються із завданнями. А процесуальна оцінка полягає у встановленні того, наскільки відповідно визначено завдання, зміст роботи, обрано її методи, засоби та форми, враховано психологічні умови і багато іншого...». Вісім позицій автори відносять до показників оцінки ефективності виховного процесу, а саме: високий рівень цілісності системи його забезпечення (наявність і якість цілей, змісту, основних виховних форм, використання сучасних виховних технологій, необхідні умови і вимірники процесу та його результатів); наявність інновацій у виховному процесі, використання сучасних виховних технологій, демократичний стиль управління; гуманний характер відносин у колективі, використання зовнішніх соціокультурних, освітніх центрів і природного середовища, взаємодія та співробітництво учасників навчально-виховного процесу, відслідковування результатів. Особливої актуальності набуває проблема

постійного вдосконалення професійної діяльності соціального педагога як фахівця, спроможного запровадити інновації в навчальному закладі.

К. Дорошенко виокремлює рівні сформованості гуманістичного ідеалу (низький, середній, високий) через установлені прояви (інтелектуальний, емоційний, поведінковий) та критерії (когнітивний, емоційно-мотиваційний і діяльнісний), кожен із яких характеризується показниками або їх відсутністю та оцінює їх за п'ятибальною шкалою.

У науковій праці Л. Білас розроблено критерії, показники та три рівні сформованості (низький, середній, високий) національної самосвідомості. Автор представила їх характеристики з урахуванням специфіки вияву національної самосвідомості у таких сферах: інформаційно-когнітивній, емоційно-чуттєвій та рефлексивній, які, у свою чергу, діагностуються через такі показники: наявність системного і глибокого знання про етнокультуру, цілісна взаємодія емоцій і вищих соціальних почуттів, прагнення та здатність до самовираження та самоствердження на основі національних цінностей.

Як видно з виокремлених досліджень, пропозиції щодо діагностики і виміру однієї і тієї ж якості, що властива лише людині, можуть радикально відрізнятись, що залежить, насамперед, від самої позиції науковця, обраних ним методологій, а також від таких факторів, як вікова категорія, освітні моделі, що сконструйовані з опорою на певний педагогічний досвід у регіональному вимірі, сформовані традиції в тій чи іншій системі освіти. Підкреслимо, що спроби вимірювання людських властивостей (у нашому прикладі – рівня вихованості) на жаль, враховують лише ті умови, в яких була розроблена та чи інша модель. Так, якість вимірювань у дослідженнях, присвячених проблемам освіти, як правило, у багатьох авторів не є пильним об'єктом для розгляду. Часто в основі моніторингових досліджень ми бачимо лише безпосередню реакцію дослідника на процеси освіти, його концептуальне бачення вирішення тих чи інших освітніх проблем за допомогою впровадження особливих педагогічних умов, що забезпечується введенням різних навчально-виховних програм, специфічних заходів та виховних справ, спрямованих на зміну тієї або іншої властивості людини, її особистісних якостей, ціннісних орієнтацій, її певних умінь (у тому числі і професійних), здібностей, обдарованості, досвіду і, нарешті, особливих рис, що характеризують її духовність, прояви душевних устремлінь, процеси самовдосконалення тощо.

Отже, питання якості людиновимірювань виникали і будуть виникати завжди, оскільки до сьогодні у педагогічних дослідженнях існує спрощена рівневість. Як показав аналіз, у загальному вигляді пропонуються для людиновимірювань високий, середній і низький рівні сформованості якостей або властивостей. У деяких дослідженнях зустрічається часткова модифікація рівнів, ступенів і т.д., як, наприклад, у дослідженнях, присвячених

проблемам вивчення іноземних мов (передбачаються певні ступені, позначені спеціальною буквою або цифрою). Ми погоджуємося з думкою Т. Троїцької про те, що «людиномірність як максима, як провідна ідея і навіть ... цивілізаційний маркер гуманітарних змін сучасності спроможна спрямувати мету, зміст і технології розвитку людини, по-перше, на методологію її саморозвитку, по-друге, на збільшення частки освіти і самоосвіти в цьому процесі, по-третє, на залучення широкого культурного простору до забезпечення інтенцій Homo sapiens, а також зорієнтувати наукові дослідження на когнітивний стиль, де філософський рівень методології визначить нові засади створення знання». Таким чином, автор орієнтує на майбутнє конкретні питання, що пов'язані з унікальністю та неповторністю особистості як суб'єкта освітніх змін, які, безсумнівно, мають бути вимірюваними [3; 4].

Висновки. Курс «Людиномірність у соціально-педагогічній діяльності» формує уявлення про професійно важливі якості соціальних педагогів та соціальних працівників, знайомить з інноваційною діяльністю соціального педагога та сприяє підвищенню мотивації до неї. Перспективи подальших науково-педагогічних розвідок вбачаємо у розробці методичних рекомендацій до впровадження курсу «Людиномірність у соціально-педагогічній діяльності».

ЛІТЕРАТУРА

1. Акентьева І. О. Класифікація методів навчання у ВНЗ / І. О. Акентьева // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя : [б. в.], 2008. – Вип. 50. – С. 12–16.
2. Людиномірність у культурі, науці та освіті: філософсько-методологічні аспекти: монографія / за заг. ред. В.В. Молодиченка. – Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2013. – 316 с.
3. Людиномірність як світоглядна настанова в науці та суспільстві XXI ст. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sofy.kiev.ua/humanru.htm> (дата звернення – 31.03.2013).
4. Москальова Л.Ю. Перспективи людиномірності як принципу гармонізації культурно-освітнього простору студентів педагогічних спеціальностей / Л.Ю. Москальова // Педагогічна освіта і наука в умовах класичного університету: Традиції, проблеми, перспективи. – Т.1. Підготовка педагогічних кадрів у вищій школі: виклики, проблеми, динаміка змін. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – С. 63-68.

L. Moskaleva, N. Merkulova

HUMAN MARKERS OF CIVILIZATIONAL CHANGES IN THE SOCIAL AND EDUCATIONAL ACTIVITIES

In the article the problem human markers of civilizational changes towards social and educational activities; analyzed the requirements for training of masters directly "social pedagogy"; determined and effective procedural aspect of educational activities; highlights the criteria and indicators individual. The reform of the national education system accompanied by significant changes in approaches to both the educational process and to scientific and methodological support of educational activities. These changes necessitate efficient organization of work, creating conditions for the development of creative activity of students of Master, constant search for new forms and methods.

Keywords: modernization, innovation, processes of innovations, social and educational activities, education.